

Hans Gillingstam

Personhistoria och arkeologi

Replik till Ola Kyhlberg

Kyhlbergs svar "Arkeologisk analys och historisk tolkning" (Scandia 1985, s 267–271) på mitt inlägg "Identifieringen av skeletten i Magnus "ladulås" grav i Riddarholmskyrkan" (ibidem, s 261–265) med anledning av hans artikel "Birgerssönernas gravar i Riddarholmskyrkan" (Scandia 1984, s 115–151) visar, att han inte förstått mig.

Det är alldeles riktigt, att skeletten kan kallas "objektiva rester av det historiska skeendet". De är emellertid anonyma och kan inte utan uppgifter i skriftliga källor attribueras till personnamn.

Det väsentligaste i mitt inlägg är inte, att konung Magnus' broder Bengt torde vara begravd i Linköpings domkyrka, att brodern Valdemar ansetts vara begravd i Vreta kloster, och att Magnus' dotter Rikissa ansetts vara begravd i S:ta Clara kloster. Det är endast indicier. Det väsentligaste är, att förutsättningarna för identifieringarna inte – såsom Kyhlberg uttrycker saken – "var givna genom tidigare historisk och genealogisk forskning", dvs att vad Kyhlberg kallar "den historiska teorin om Bjälbo-ättens val av gravplats" i Stockholms gråbrödrakloster (Riddarholmskyrkan) inte är någon acceptabel grund för arkeologiska spekulationer. Uppfattningen, att Riddarholmskyrkan redan under 1300-talet var kungafamiljens gravkyrka par préférence, torde vara svår att hävda, när dess "martyrer", konung Magnus' söner hertigarna Erik och Valdemar, jordfästes i Storkyrkan i Stockholm, varefter åtminstone Erik, Erikskrönikans hjälte, flyttades till Uppsala domkyrka (mitt inlägg, s 262 med noterna 10 och 11). Härtill kan läggas, att centralgestalten i nästa generation, hertig Eriks son konung Magnus Eriksson, ville bli begravd i det blivande klostret i Vadstena enligt hans testamente 1346 (Dipl Svec 5, nr 4069; jfr Olsson 1921, s 37, not 2).

Kyhlbergs idé, att den av Magnus "ladulås" avsatte och fängslade brodern Valdemar skulle ha blivit begravd i Magnus' grav, är så opsykologisk och verklighetsfrämmande, att den borde kunna få båda att vända sig i sina gravar, om man använder ett vidskepligt uttryckssätt. Den förutsätter ett helt annat politiskt läge vid tidpunkten för Valdemars död 1302 än det genom källmaterialet kända. Den vore tänkbar endast om makthavarna i Sverige 1302 varit kritiskt inställda till Magnus. Konung var emellertid då dennes son Birger, vars osämja med sina bröder veterligen inte berodde på antipati mot fadern.

Kyhlberg begär ett klagörande av mitt argument, att konung Valdemars ättlingar ej tycks ha räknats till kungahuset. Jag trodde det skulle vara tillräckligt med mi-

na påpekanden (s 262), att de gifte in sig i frälset och var verksamma som riksråd respektive östgötsk storgodsägare och häradshövding i Dalarna. Framhållas kan också, att de i urkunderna alltid nämns med patronymika, vilket ej är fallet med Magnus "ladulås" ättlingar, som endast hade förnamn. Nutida historikers omnämning av dennes söner såsom Birger Magnusson, Erik Magnusson och Valdemar Magnusson eller Eriks son Magnus såsom Magnus Eriksson är nämligen anakronistiska särskiljande benämningar, som inte förekommer i samtida svenska källor.

Ola Kyhlberg

”Birgerssönernas gravar i Riddarholmskyrkan”

Slutreplik till Hans Gillingstam

Darwin belackare och kritiker hävdade på sin tid, att hans evolutionistiska teori var fel, eftersom sanningen stod att finna i Bibelns berättelse om Adam och Eva och hos de kyrkofäder som daterat jordens skapelse till 4114 f.Kr.

Att som Gillingstam beteckna mitt fullt kontrollerbara försök till objektiv registrering och analys som ”arkeologiska spekulationer” är milt uttryckt provokativt. Inte heller rubriceringen av min tolkning som ”psykologisk och verklighetsfrämmande” lockar till saklig dialog. Inte desto mindre ser jag mig här under stor tidspress vara moraliskt tvungen att gå i svaromål genom att exemplifiera det arkeo-osteologiska källmaterialets bevisvärde. Gillingstam undviker även denna gång, trots mitt vädjande därom i det förra debattinlägget, att bidra till diskussionen rörande kärnan i det förra debattinlägget, att bidra till diskussionen rörande kärnan i min framställning, själva analysmetoden.

Min artikel var en arkeologisk metodstudie (= *förklaring*) inom det historiska fältet. Denna behövde en teori för att kunna avlockas en historisk *tolkning* utifrån de erhållna arkeo-osteologiska indicierna. Artikeln var en opretentiös parallell till naturvetenskaplig rapportering, i det avseendet att dess analys kunde upprepas och därvid kontrolleras.

De arkeo-osteologiska sambanden existerar och kan inte förbigås med tystnad. Som ett exempel skall här anföras en sammanställning av de osteologiska mätningarna, den statistiska spridningen för kraniemåtten och interorbitalindex (enligt Fürst & Olsson 1921, s 146–147). Av figur 1 framgår mycket tydligt sannolikheten i de antagna familjerelationerna. Den första generationens män, I och IV, grupperas på samma punkt på spridningsskalan. I nära association till individ IV (Valdemar Birgersson?) ligger III och VII. Individerna I, II, VI och V bildar en annan gruppering. Detta är fakta, och exemplet kan upprepas i diagramform genom andra kombinationer.

Gillingstam stödjer sig som historiker på de skriftliga källorna och nedvärderar de arkeo-osteologiska, därför att de ”är anonyma”. Men då jag utnyttjar Erikskrönikans ytterst precisa uppgifter om Magnus ”ladulås” och Magnus Birgerssons d y gravplats och begravingar, för att söka leda i bevis att Magnus ”ladulås” är individ I och hans sonson med samma namn är individ II, förbigår Gillingstam detta utan kommentar.

Erikskrönikans uppgifter har jag utnyttjat för att bestämma två individer i graven. Dessa uppgifter har koordinerats med de osteologiska bestämningarna, vilka i sin tur synkroniserats med den arkeologiska seriationen.

Interorbitalindex enligt Fürst & Olsson 1921, s 146–147

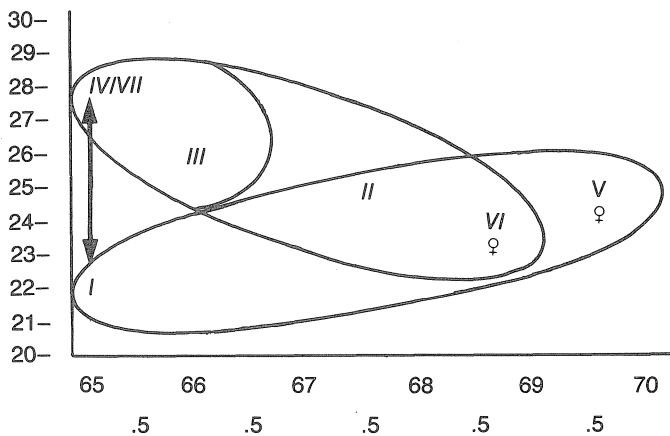

Fig 1 *Kraniemåttens statistiska spridning, 100s*, enligt ovan
 \bar{x}

Tillsammans stödjer dessa argument varandra logiskt. För att kunna påstå att jag har fel måste Gillingstam bemöta denna logiska kedja av indicier.

Det tycks mig ofruktbart, att vara så inställd på att granska *tolkningar*, att man förbigår dessas förutsättningar, *analyserna och förklaringarna*. Man måste kunna förvänta att "en motspelare" spelar samma spel (det blir ju outvecklingsbart om en ivägsänd tennisboll återkommer som fotboll!)

Gillingstam skriver, att "den av Magnus "ladulås" avsatte och fängslade brodern Valdemar . . ." etc, trots att samtliga av mig kända källor klart utvisar den avgörande viktiga distinktionen, nämligen att Valdemar under stor yttre press faktiskt formellt abdikerade. Därtill framgår av krönikan, att han torde ha satts i husarrest under sannolikt värdiga yttre former. Kung Magnus drog försorg om dottrarna Rikissa och Marina, sonen Erik släpptes fri år 1302 och upphöjdes till kungligt råd.

Varför tar inte Gillingstam, med sin specialkunskap om epoken, upp frågan om vilken person i samtiden som inom den definierade tidsramen och som med de arkeo-osteologiskt konstaterade fysiska likheterna, kan tänkas ha lagts intill kung Magnus? Jag har med olika argument, historiska som ovan, arkeo-osteologiska o likn sökt föra i bevis, att det måste ha varit en *mycket* närstående person. De fysiska likheterna tyder på en *mycket* nära släkting (jfr Fürst & Olsson 1921, s 146–147).

Frågan om val av gravplats är enligt min uppfattning inte en fråga om kungamakens nationella betydelse, utan om de begravdas egen uppfattning om sin platsidentitet, frågan om patrimoniet och residenset/"kungaleven" (jfr Andréén 1983). Genom en sammanställning av Hyenstrand (1985) framgår, att Magnus "ladulås" är den förste regenten sedan 1000-talet, vars gravplats inte kan associeras med patrimoniegods (däremot med patronatet för klostret). Den stora frågan är egentligen varför Magnus "ladulås" låter begrava sig i klostret i Stockholm. Är det ett uttryck för förändringar i samhället och i Stockholms status?

REFERENSER

- Andrén, Anders 1983. Städer och kungamakt – en studie i Danmarks politiska geografi före 1230. *Scandia* Band 49.
- Fürst, Carl Magnus & Olsson, Martin 1921. Magnus Ladulås' och Karl Knutssons gravar i Riddarholmskyrkan. Arkeologiska, konsthistoriska och antropologiska undersökningar. Stockholm.
- Hyenstrand, Åke 1985. Artikel i *Skövde Nyheter* 6 april 1985.
- Kyhlberg, Ola 1984. Birgerssönernas gravar i Riddarholmskyrkan. En metodstudie inom historisk arkeologi. *Scandia* Band 50:2.